

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТИСКУ В КОЛЕКТИВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

С.В. Фера

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та соціальної
психології

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Психологічний тиск як деструктивна форма взаємодії на кафедрі Закладів вищої освіти (ЗВО) може призвести, як до проявів тривожності особистості, депресії так і до психологічної травми. Отже, для формування конструктивного освітнього середовища дуже важливо мінімізувати прояви дисбалансу влади, цькування і насильства у взаємодії з колегами, адміністрацією вузу та студентами. Дані аспекти широко висвітлюються в теорії краудінга, що аналізує стресовий стан людини, викликаний суб'єктивним відчуттям дискомфорту в просторі взаємодії. Згідно даного підходу, психологічна безпека особистості проявляється в її здатності зберігати стійкість у спілкуванні з навколишніми, в опорі деструктивним внутрішнім і зовнішнім впливам і виражається в усвідомленні захищеності / незахищеності особистості в конкретній життєвій ситуації.

На думку І. Баєвої та Л. Гаязової [1] показниками психологічної безпеки взаємодії в освітньому колективі є:

1. Високий рівень захищеності від психологічного насильства. Одним з проявів деструкції в цьому напрямку є психологічний тиск у взаємодії між керівником і підлеглим, так званий мобінг: психологічний тиск в колективі, що виявляється у чварах, цькуванні, підсиджуванні, плітках, інтригах, хамстві, емоційному насильстві, сексуальному домаганні тощо [3, с. 285]. В наслідок мобінгу можуть виникати загострення у стосунках між викладачами кафедри, що сприяє нездоровій конкуренції і відсутності єдності колективу.

В переважній більшості, мобінг виникає з ініціативи керівника (вертикальний мобінг), це дає можливість додатково впливати на колектив,

підпорядковуючи його, маніпулювати підлеглими і реалізовувати свої плани. Ініціатором психологічного тиску також може виступати один з представників колективу (горизонтальний мобінг), проте цей процес не буде розвиватися якщо його не підтримуватиме керівник. Інколи, до психологічного тиску залучається студентство: через поширення неправдивої інформації в академічних групах стосовно певного викладача, написання скарг на нього, тощо [2].

С.А. Дружилов серед чинників виникнення мобінгу в колективах освітян виділяє: особисті риси учасників мобінгу, як керівника так і об'єкта тиску: заздрість, невпевненість у собі, низька компетентність тощо; низька науково-методична та соціальна активність кафедри, що залишає викладачам багато вільного часу на спілкування, зокрема і на цькування один одного; організаційні чинники, такі як непостійність керівника у стратегії розвитку кафедри, відсутність чітких критеріїв науково-методичної результативності праці викладачів і їх вплив на нарахування премій та бонусів, непостійність викладання дисциплін одним і тим же викладачем і інші [2].

2. Другим показником психологічної безпеки в освітньому колективі є сформоване почуття «Ми» у кожного члена кафедри, вираженням якого є усвідомлення значущості колективу кафедри, позитивному ставленні до нього та привласненні спільних цінностей і норм.

3. Третім критерієм психологічної безпеки за І. Баєвою та Л. Гаязовою є усвідомлене прагнення спілкуватися та вступати у взаємодію з іншими учасниками колективу. Найвищим рівнем прояву даного показника є відсутність конфліктів та наявність спільності цінностей і інтересів, планів тощо, як у кожного члена кафедри так і у стосунках між собою [1].

Отже, спокійна, конструктивна взаємодія в колективі – це осередок творчості, вільний від проявів психологічного тиску. Така атмосфера викликає у співробітника бажання співпрацювати з колегами, формує особистісну значимість такої взаємодії, сприяє розкриттю творчих потенцій кожного суб'єкта. І навпаки, колективи ЗВО, в яких проявляється тенденція до

психологічного тиску, майже завжди впливають на суб'єктивне благополуччя своїх членів. Наслідками такої взаємодії можуть стати прояви деструктивної поведінки співробітників кафедри, сформоване негативне ставлення як до колег так і до викладання, і, навіть, фізичні або психічні розлади.

Література:

1. Баева И. А. Психологическая безопасность образовательной среды школы и ее психологическое сопровождение. *Психологическая наука и образование*. 2012. № 3. С. 1-14.
2. Дружилов С.А. Психологический террор (моббинг) на кафедре вуза как форма профессиональных деструкций. *Психологические исследования*. 2011. № 3 (17). – URL: <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2011n3-17/485-druzhilov17.html>. (дата звернення: 14.08.2021).
3. Чередніченко Н.А. Мобінг і булінг у трудовому процесі. *Право і безпека*. 2012. №5. С. 285-288.